

GIDROTEXNIKA INSHOOTLARIDA ROSTLOVCHI INSHOOTLARNING VAZIFASI

Xolmuminov Tohir Zayilovich

*“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining
Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti.*

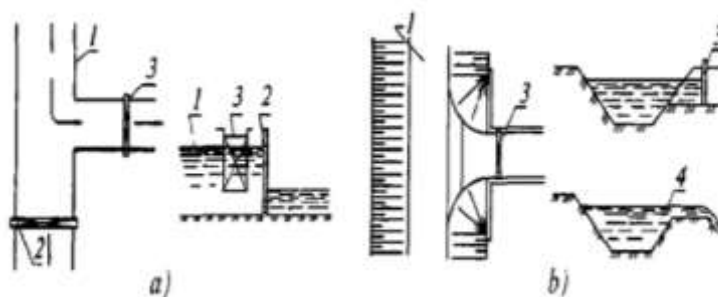
Annotatsiya: Asosan gidromeliorativ tizimlardagi kanallarda suv oqimi rostlash inshootlari yordamida boshqariladi, ular rostlovchi (shluz-rostlagichlar) inshootlar deb ataladi. Rostlovchi inshootlarning vazifasi suv manbayidan bosh kanalga suvni olish, kanalga suvni taqsimlash, suv sathini rostlash, kanalni to'liq yoki qisman bo'shatish, kanallarda to'plangan loyqalarni gidravlik usul bilan yuvish, iste'molchilarga beriladigan suvni o'lchash hamda avariya holatlarida suvni tashlab yuborishdan iborat. Rostlovchi inshootlar quyidagi belgilar: vazifasi bo'yicha va konstruksiyasiga ko'ra asosan tasniflanadi.

Kalit so'zlar: Gidromeliorativ, konstruksiya, kanal, avariya

Анастасия: В основном водоотведение в каналах гидромелиоративных систем контролируется с помощью сооружений Ростсельмаша, которые представляют собой регулирующие (шлюзовые) сооружения дебаты Ди. Функция регулирующих конструкций-отвод воды от источника воды в главный канал. водоотведение заключается в распределении воды по каналу, регулировке уровня воды, полном или частичном опорожнении канала, гидравлическом смыве грязи, скопившейся в каналах, измерении воды, подаваемой потребителям, и сбрасывании воды в случае аварии. Регулирующие конструкции имеют следующие признаки: по назначению и классифицируется в основном по конструкции.

Ключевые слова: Гидромелиоративные, строительные, каналы, аварийные

Kirish. Vazifasi bo'yicha Rostlovchi inshootlar ularni uch guruhga bo'lish mumkin: suv sarfini rostlovchi (suv oluvchi va suv tashlovchi qurilmalar); suv sathini rostlovchi (dimlash voki to'suvchi va avtomatik suv tcishlagichlar); loyqa yuvuvchi qurilmalar (tezlikni rostlagichlar). Konstruksiyasiga ko'ra ular ochiq, yopiq (quvurli) va diafragmali ko'rinishda bo'ladi. Agar rostlovchi inshoot bosh, xo'jaliklar aro va xo'jalik kanalining boshida joylashgan bo'lsa, u bosh inshoot deb ataladi. Ba'zi bir hollarda, kanallarda turli xil vazifani bajaruvchi bir nechta inshootlarni bir joyga joylashtirishga to'g'ri keladi. Inshootlarning bu holatda joylashuviga inshootlar tuguni deb ataladi.

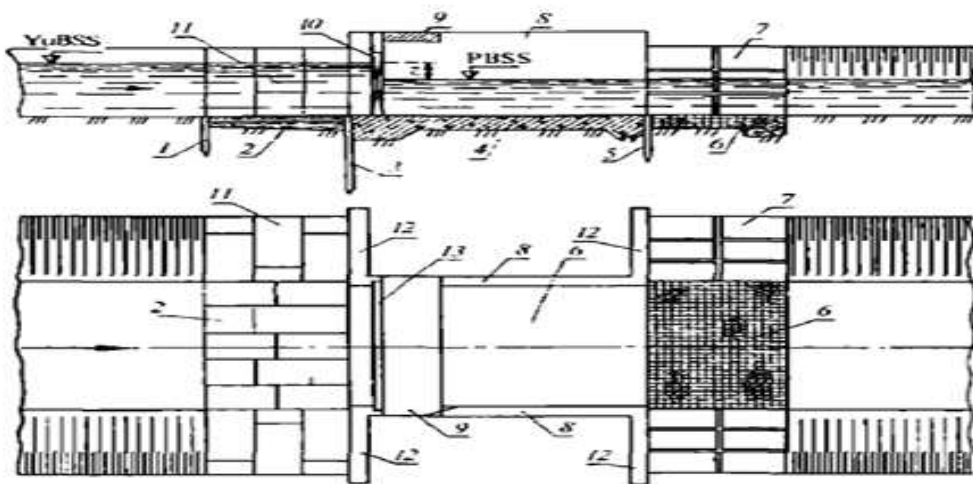

1-rasm. Inshootlarning joylashuv sxemasi: a - to‘g‘ri burchakli kanalda; b- trapetsiadal kanalda; 1-kanal; 2-dimlovchi inshoot; 3-yon tomondagi suv oluvchi inshoot; 4-avtomatik suv tashlagich. 1-rasmda har xil vazifani bajaruvchi inshootlarning joylashuv sxemasi keltirilgan.

Asosan bu sxemada (1-rasm) dimlovchi inshoot (2) yon tomonga joylashgan suv oluvchi inshoot bilan birgalikda joylashtirilgan. Bu joylashtirishda dimlovchi inshoot (2) suv sathini rostlaydi hamda suv oluvchi inshoot uchun loyqa yuvuvchi qurilma sifatida ham xizmat qiladi. 1b-rasmdagi sxemada yon tomonga suv oluvchi inshoot bosh kanalda dimlovchi inshootsiz joylashtirilgan. Yon tomonga suv oluvchi inshoot o‘rniga vodosliv tepa sathi bosh kanaldagi maksimal yo‘l qo‘yarlik sathga teng bo‘lgan avtomatik suv tashlagich (4) ni (vodosliv) joylashtirish mumkin. Sug‘orish kanallarida gidrotexnika inshootlarini joylashtirish taqsimlovchi (tarqatuvchi) va suv chiqarish joylarida berilayotgan suvni o‘lchash, tizim bo‘yicha suvni rejali taqsimlashni qo‘llash irakoniyatlarini, shuningdek, tizimdagi kanallar va inshootlarning ayrim qismlarini to‘xtatib qo‘yishni ta‘minlashi kerak. Kanallardagi inshootlarni loyihalashda suv olish joyidan kanalning eng uzoqdagi nuqtasigacha suv isrofmi mumkin qadar kamaytirish va eng qisqa muddat ichida yetkazishni ta‘minlashni, sug‘orish kanallari va inshootlarini (zarurat paydo bo‘lganda) gidroenergetika, kema qatnovi va suv ta‘minoti maqsadlarida foydalanishni nazarda tutish lozim. Tarmoqdagi inshootlardan foydalanish (ekspluatatsiya), unga xizmat ko‘rsatish (tozalash, ta‘mirlash, tekshirish), kanallar va inshootlarni ta‘mirlash ishlarini maksimal darajada mexanizatsiyalashtirish uchun qulay bo‘lishi kerak.

Ochiq rostlovchi inshootlar Bunday inshootlar juda ko‘p guruhdagi rostlovchi inshootlarni birlashtiradi va ular har xil maqsadlar uchun foydalaniladi - sug‘orish va zax qochirish, suv ombori to‘g‘onlarining suv tashlovchi traktlarida, baliqchilik xo‘jaligida va hokazo. Ular katta va mayda kanallarda hamda katta miqdordagi suv o‘tkazuvchi kanallarda keng tarqalgan. Ochiq rostlovchi inshootlar flyutbet, yon devorlar, kirishdagi va chiqishdagi birlashtiruvchi devorlar, zatvor va uni ko‘tarib – tushiruvchi mexanizmlar bilan jihozlangan sun‘iy chegaralangan o‘zan shaklini

namoyon etadi (2-rasm). Konstruktiv jihatdan rostlagichlarni shartli ravishda bir-biridan deformatsiya choklari bilan ajratilgan uchta asosiy qismga bo'lish mumkin:

2-rasm. Ochiq rostlovchi inshoot: 1-ponur oldidagi shpunt; 2-ponur; 3-markaziy shpunt; 4 -suv urilma; 5-pastki shpunt; 6 -risberma; 7-pastki byef qiyaliklarini plitalar bilan mustahkamlash; 8 -yon devorlar; 9 -xizmat ko'prigi; 10-zatvor; 11-Yuqori byef qiyaliklarini plitalar bilan mustahkamlash; 12-teskari filtr.

1) Yuqori tutashtiruvchi qism - bo'ylama birlashtiruvchi devorlar va ponurdan tashkil topadi va bu qism inshootni kanal bilan birlashtirish uchun xizmat qiladi.

2) O'rta qism - inshootning asosiy qismi bo'lib, uning chegarasida beton plita joylashtiriladi. Unda flyutbet, oraliq devorlar, yon devorlar, ta'mirlash zatvorlari uchun pazlar (o'yiqlar), zatvor, xizmat ko'prigi, transport qatnovi uchun ko'priklar va inshoot ostida harakat qiluvchi filtratsiya oqimi yo'lini uzaytiruvchi qurilma (shpunt) lar joylashtiriladi.

Xulosa. Quyi tutashtiruvchi qismi-flyutbet o'rta qismining davomi bo'lib, suv urilma va risbermadan iborat. Suv urilmada quyi tutashtiruvchi devorlar, energiya so'ndirgichlar, filtratsiya chiqish joylarida esa tishlar yoki shpuntlar o'rnatiladi. Rostlagich alohida elementlarni bir-biriga va kanal bilan birlashtirish hamda oqimning oqib o'tishi uchun qulay gidravlik sharoitlarni ta'minlanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xo'jaqulov R. Gidromeliorativ tizim ishonchligi. Ozbekiston Respublikasi janubiy mintaqasida ishlab chiqarishni mexanika fani yutuqlari va talim bilan ozaro integratsiyalashuvining holati va istiqbollari mavzusidagi akademik X. A. Raxmatulin xotirasiga bagishlangan respublika ilmiy-amaliy va uslubiy konferentsiyasi materiallari toplami. Qarshi, QMII, 23 may 2003 y., I-jild, 8992 b.

2. Bakiyev M., Nosirov B., Xo'jaqulov R. Gidrotexnika inshootlari. T., «Talqin», 2007. QMQ 3.07.01-96. Daryo gidrotexnika inshootlari. T., 1996